

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ühistud ning põllumajandusliku toidutööstuse areng” (omaalgatuslik arvamus)

(2012/C 299/09)

Raportöör: **Carlos TRIAS PINTÓ**

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee otsustas 19. jaanuaril 2012 peetud täiskogu istungil vastavalt oma kodukorra artikli 29 lõikele 2 koostada omaalgatusliku arvamuseteemal:

„Ühistud ning põllumajandusliku toidutööstuse areng”

(omaalgatuslik arvamus).

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutav põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektioon võttis arvamuseteemal 26. juunil 2012.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 482. istungjärgul 11.–12. juulil 2012 (11. juuli istungil) vastu järgmise arvamuseteemal. Poolt hääletas 144, vastu hääletas 2, erapooletuks jäi 4.

1. Järeldused ja soovitus

1.1 Jätkusuutlikuma majandusmudeli otsinguil tundub ühistute loomine konkurentsivõimeline ja tõhus variant, mis annab põllumajandusliku toidutööstuse väärtusahela ebakõladele uusi vastuseid ja sellest tulenevalt edendab tööhõivet, stimuleerib kohalikku arengut, toiduga kindlustatust, sotsiaalset kaasatust ja vastutustunnet.

1.2 Praegustel põllumajanduslike toiduainete turgudel on vaja läbi viia struktuurireformid kooskõlas strateegias „Euroopa 2020” seatud nõudlike ülesannetega ja teiste ühenduse algatusetega. Tavapärased turustuskeemid ei taga hinnakujunduses nõuetekohast läbipaistvust, mis tekitab suuri ebakõlaid turuosaliste läbirääkimisvõimes, kahjustades tootjaid ja tarbijaid (ehk ahela esimest ja viimast lüli). Samuti tekivad asjatud keskkonnakulud, mida põhjustab ebatõhus energiajaotus (näiteks värske toidu hooajaväline külmladustamine ja transport tootmiskohast väga kaugel asuvatele turgudele).

1.3 Turu ümberkujundamine peaks olema orienteeritud ringmudelile, mis soodustab turustusahelate lühendamist, et nõudlus ja pakkumine oleksid turustusvõrgus omavahel paremini kooskõlas – seda kõige madalamatest tootmisüksustest alates ning uuendusmeelses ja tipp tehnoloogilises keskkonnas.

1.4 Ühiste põhimõtete ja väärtuste kaudu aitavad ühistud kaasa võrdsete ja kooskõlastatud kaubandussuhete tekkimisele, mis omakorda aitab taastada tasakaalu põllumajandusliku toidutööstuse väärtusahelas, koondades eri huvid, optimeerides jagatud väärtushinnanguid ning tõstes säästlikkust tootmises ja tarbimises.

1.5 Seepärast palub komitee Euroopa institutsioonidel soosida ühistupõhise mudeli edendamiseks vajalike tingimuste loomist sellise ühenduse poliitika vastuvõtmisega, mis näeb ette asjakohased meetmed õigus-, majandus-, maksu- ja tehnikavallas, et tagada harmooniline areng.

2. Sissejuhatus

2.1 Ühistupõhine mudel ajendab parandama liidu ettevõtluskliimat ja eelkõige majandusdemokraatiat, aidates kaasa tootmismudeli vajalikule muutusele.

2.2 ÜRO poolt rahvusvaheliseks ühistute aastaks kuulutatud 2012. aasta on sobiv võimalus arutleda ühistute osa üle jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu jaoks uue edasiviiva jõu arendamises, mis kasvataks praegusest kriisist välja suure konkurentsivõimega sotsiaalse turumajanduse⁽¹⁾.

2.3 Ühistusektori tegelik olukord on ELis väga erinev. On ühistuid, mis arendavad äritegevust, mis ei erine millegi poolest nende konkurentide tegevusest, teised ühendavad oma äritegevuse tarbija, keskkonna jne kasuks võetud „poliitiliste” hoiakutega, mis on lülitatud nende teavitus- või müügistrateegiasse. Eristada tuleb ka ühistuid, mis tegutsevad väärtusahela alguses (tootmine) ja lõpus (tarbimine), ning mille tegevus on sageli omavahel kooskõlastamata.

2.4 Turgude struktuurireform säästliku tootmis- ja tarbimismudeli väljakujundamise hõlbustamiseks nõuab põllumajandusliku toidutööstuse väärtusahela tasakaalustamist⁽²⁾, mis täidab põllumajandusala ühinemisega üldiselt ja konkreetset ühistutega moduleerivat ja integreerivat ülesannet, mis võimaldab teha sektoritevahelise dialoogi ja koostöö vormis asjakohaseid kohandusi ja muudatusi.

2.5 See käsitlusviis aitab ellu viia komitee seisukohti ja anda vastus ühenduse poliitika tulevastele probleemidele, pidades

⁽¹⁾ Komisjoni teatis „Ühtse turu akt”, COM(2011) 206 final.

⁽²⁾ Komisjoni teatis säästva tarbimise ja tootmise ning säästva tööstuspoliitika tegevuskava kohta, COM(2008) 397 final.

silmas strateegiat „Euroopa 2020”, uut ühist põllumajanduspoliitikat, säästva tarbimise ja tootmise ning säästva tööstuspoliitika tegevuskava ning ühtse turu akti.

2.6 Selles suhtes tuleb rõhutada, et käesolev algatus tugineb aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu põhimõttele, mille aluseks on teadmised, vähese CO₂-heitega majandus⁽³⁾, tööalane konkurentsivõime ning sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus.

2.7 Lõpuks aitab ettepanek kaasa teistele ühenduse poliitikat läbivatele väga tähtsatele aspektidele, nagu muu hulgas toiduainetega varustamise kindlus ja sõltumatus, territoriaalne tasakaal ja kohalike toiduainete tarneahelate kaitse⁽⁴⁾, sotsiaaltõlvõime, tarbijaõiguste ja -huvide kaitse ning organiseeritud kodanikuühiskonna otsene osalemine põllumajanduslikus toidutööstuses⁽⁵⁾.

3. Komitee märkused

3.1 Praeguse turu hetkeseis

3.1.1 Turu toimimine peaks tagama tarbija soovitud tüüpi ja kvaliteediga toodete pakkumise. Selleks on vaja, et tarbijalt tulevad signaalid edastataks piki väärtusahelat ja need jõuaksid moonutatusteta tootjateni. Kahjuks on täna turule sageli iseloomulik lineaarsus, mis takistab positiivset tagasisidet, ja keerukus, mis takistab turu toimimist selle tõelise töö kahjuks: varustada elanikke toodetega tarbija võimalikult suurema rahuloluga.

3.1.2 Tarbijad nõuavad üha enam ohutuid, säästvaid, uenduslikult, vastutustundlikult, keskkonnahoidlikult ning sobivates töötingimustes ja loomade heaolu tingimustes toodetud tooteid. Seejuures ei tasu unustada, et see peab kehtima ka odavamate toiduainete kohta ning et tarbijate ootusteid dikteerib endiselt põhiliselt hind. Paraku ei kandu oluline teave põllumajandusliku toidutööstuse väärtusahelas selle eri lülide vahel edasi (esmatootmine, valmistoodete tootmine, ladustamine, jaotamine ja müük).

3.1.3 Turustusahelad, mis on muutunud tarnijate ja tarbijate suhet üha kaugemaks, on samal ajal raskendanud ahelasse kuuluvate toimingute läbipaistvust, nii et tootmiskulusid alahinnatakse ja tootjatele makstav hind ei ole sageli piisav nende majanduslikuks ellujäämiseks.

3.1.4 Vähene läbiraakimisjõud ja nende turuosaliste sõltuvuses hoidmine, kes peavad taluma ebaõiglast hinda töö eest,

⁽³⁾ EMSK arvamus „Konkurentsivõimeline vähese CO₂ -heitega majandus aastaks 2050 – edenemiskava” (ELT C 376, 22.12.2011, lk 110-116)

⁽⁴⁾ ÜRO Peaassamblee, eriraportööri aruanne teemal „Õigus toidule”, Olivier de Schutter (A/HRC/19/59 – 26. detsember 2011).

⁽⁵⁾ Komitee president Nilssoni järeldused konverentsi „Food for everyone: towards a global deal” kohta.

mida nad teevad, süvendab põllumajandusliku toidutööstuse ahelas valitsevat tasakaalustamatust⁽⁶⁾, kinnistades turu ebanormaalsel toimimist.

3.1.5 Järelikult tuleneb praeguse turu analüüsist – mida on vaja turu reformimiseks – järgmine diagnoos: killustatud pakkumine, kontsentreeritud turustamine ja mitteteadlik nõudlus. See loob soodsa pinnase spekulatsioonideks.

3.1.6 Ei tohiks unustada, et turustusetaap kätkeb endas pealegi sotsiaalseid ja keskkonnamõjusid tulenevalt pikamaa-transportist, pikaajalisest külmladustamisest, ettevõtete tootmise mujale viimisest jne.

3.2 Koostööaltima turu kujundamine – uutele säästlikele tootmis- ja tarbimisviisidele keskendumine

Ühistute identiteeti tugevdavad demokraatia, võrdsuse, õigluse, solidaarsuse, läbipaistvuse ja sotsiaalse vastutuse väärtused. Rahvusvaheline ühistute liit on kehtestanud seitse põhimõtet, mida ühistud peavad järgima: „vabatahtlik ja piiramatult liitumine; liikmepoolne demokraatlik kontroll; liikmete majanduslik osalus; iseseisvus ja sõltumatus; haridus, koolitus ja teavitamine; koostöö teiste ühistutega ja hoolimine kogukonnast⁽⁷⁾.”

Ühistute turg põllumajandusliku toidutööstuse valdkonnas on turg, mis tugineb ühistutele, mis tegelevad põllumajandusliku toidutööstuse pakkumise ja nõudlusega kohapeal, kuid samuti vastastikustel suhetel või kasul, püüdes muuta väärtusahelat õiglasemaks ning majanduslikult, sotsiaalselt ja keskkonnanalasel tõhusamaks. Kokkuvõttes tähendab see turu kujundamist omamoodi positiivseks mänguks ehk mänguks, millest võidavad kõik, maksimeerides jagatud väärtuse loomist selle põhiosaliste (tootjad ja tarbijad) vahel pikaajaliste liitude loomise ja kompromissidega õiglastes ausa konkurentsi tingimustes. Põhivahendid turu ümberkujundamiseks kooskõlas käesolevas dokumentides esitatud eeldustega võivad olla järgmised.

3.2.1 „**Tootmispiramiidi**” ümberkeeramise riikidevahelise koostööpõhise lähenemisega, mille kriitiline mass tagaks vajaliku ulatuse. Lähtudes üksik- või peretootjast, tuleb propageerida ühingute ja ühistute loomist kohapeal (maapiirkondade majanduse dünaamilisuse element) ühinemisega suurematesse struktuuridesse – piirkondlikesse võrgustikesse ja konkurentsikeskustesse –, mis lähendavad põllumajandustootjaid suurema lisaväärtusega etappidele turustusahelates. Selline ühistupõhine ülesehitus võimaldab maksimeerida tulusid ja tulla vastu nõudluse mitmekesisusele, lühendades turustusahelaid tootmis- ja tarbimisõlmede vahel⁽⁸⁾. Ühistutesse kuulumine⁽⁹⁾ tagab samuti suurema jälgitavuse kogu protsessis, nii kvaliteedialal kui ka hinnakujunduses, mis omakorda tähendab ressursside optimeerimist ja suuremat tõhusust.

⁽⁶⁾ Komitee arvamus „Toiduainete tarneahela parem toimimine Euroopas”, (ELT C 48, 15.2.2011, lk 145).

⁽⁷⁾ Komitee arvamus „Ühistud ja ümberkorraldused”, (ELT C 191, 29.6.2012, lk 24–30).

⁽⁸⁾ Komisjoni teatis „Terviklik tootepoliitika”, COM(2003) 302 final.

⁽⁹⁾ Nn **täielik ühistu** või **kollektiivseid huviseid täitev ühistu** on ettevõtte, mis toodab kaupu ja teenuseid eesmärgiga täita ühe kindla piirkonna ühiseid vajadusi, mida tehakse asjassepuutuvate osaliste ühisel pingutusel

3.2.2 Ühine sotsiaalne tulu. Ühistuvõrgus saadud tulud lähevad osalevatele ühistutele. See suurendab nende võimalusi parandada oma turujõudu tänu suuremale tööalasele konkurentsile ja üldisemale juurdepääsule põhiressurssidele tootjate ja tarbijate jaoks soodsamatel tingimustel, soodustades uues ärisuhte keskkonnas koostoiime tekkimist.

3.2.3 Nõudluse koondamine ⁽¹⁰⁾. Tarbijäühistute kaudu püütakse koos kodanike nõudlust koondavate tarbijavõrgustike edendamisega hõlbustada toodete kättesaadavust tarbijate jaoks soodamates hinna- ja kvaliteeditingimustes. Otsekontakt tootjatega kujundatakse kohalikest ja lähiturgudest lähtuvalt ning edasiminekut võimaldab sidusalt võrgus tehtavate äritehingute täiustamine. See käsitusviis langeb kokku peamiste Euroopa Liidu põllumajandustootjate organisatsioonide ning põllumajandusliku toidutööstuse ühistute organisatsioonide eesmärkidega: „Eesmärk on innustada/toetada põllumajandustootjate algatusi, et müüa oma tooteid otse lõpptarbijatele (näiteks otsemüük majandis, põllumajandusühistute kaudu; kohalikel turgudel, kollektiivsete platvormide või tootjate kontrolli all olevate ettevõtete kaudu) ⁽¹¹⁾”

3.2.4 Ringturumudel ⁽¹²⁾, mis põhineb turustusahelate ühendamisel. Selleks, et peatada tarneahela nende osaliste liigne osakaal, kes ei too põllumajanduslike toidukaupade turustamise ahelasse lisaväärtust, tuleb edendada selliste turustusahelate valimist, mis lähendavad võimalikult rohkem tootmis- ja tarbimisüksusi, kelle all mõistetakse vastavalt esmatootjaid ja lõpptarbijaid ⁽¹³⁾. See soosib „turusõlmede” tekkimist, mis võimaldavad vahendeid ja kulusid sobivalt kohandada elanikkonna vajaduste ja tootmisvahendite vahel, vältides üle- või puudujääke, mis pealegi võivad tekitada kunstlikke hinnakõikumisi. Kõik see töötab toiduvärskeahela õiglasema, läbipaistvama ja tasakaalustatult toimimise kasuks, mis aitab kaotada igasugused ebaõiglased ja ebaausad võtted, mis ohustavad ausat konkurentsi.

3.2.5 Uus tehnoloogia ⁽¹⁴⁾. Tehnoloogiline innovatsioon on ühistutevahelise tugevama turu kontseptsiooni nurgakivi, olgu põllumajandusliku toidutööstuse tehnoloogiate uuendamise või siis vajaliku logistika väljaarendamise kaudu, et optimeerida teabevahetusprotsesside tõhusust arukate tootmis-, turustus- ja tarbimisvõrkude elluviimise raames (organisatsioonid, mis on peamiselt isemajandavad ja paindlikud ning õppimisvõimelised, et saavutada soovitud eesmärgid). Nende vastastikune ülekanduvus, koostalitlusvõime ja ühenduvus digitaalkeskkonnas võimaldab asendada tühjad vahendustegelased. Järelikult peavad uued tehnoloogiad olema töövahendid, millega panna käima

protsess kollektiivse suurema tõhususe saavutamiseks, rakendades neid toidutarneahelates ja mõjutades selle ümberkujundamisväärtust.

3.3 Kuidas saavutada turgu, kus koondutakse rohkem ühistutesse?

Paljud sidusrühmad vaatlevad üldist ümberkujundamist vastutus- ja säästliku tootmise ja tarbimise alal mitme sidusrühma tegelikkusena, milles viimane kui üks huvirühm saab ühistutegevust mõjutada ja olla sellest mõjutatav („ühistu sotsiaalne kaasvastutus”). Üks strateegiline küsimus, mida ühistupõhiste ja ühistutevaheliste tarbimis- ja tootmismudelite edendamisel arvesse võtta, on näha ette institutsioonilised vahendid ja mehhanismid selle mudeli lülitamiseks konkurentsitingimustes tavapärasesse väärtusahelasse. Mõned kaalutlused võivad siiski olla otsuste tegemises kasuks; muu hulgas võiks nimetada järgmist.

3.3.1 Ühenduse poliitika raames meetmete võtmine. Õigusraamistiku reformi ja asjakohaste stiimulite poliitika abil tuleb edendada meetmeid ühistute toetamiseks arenguagentuuride, krediidi jne kaudu, ühistute ühendamise ja rahvusvahelisele tasandile viimise meetmeid, ühtekuuluvusmeetmeid ja sotsiaalset innovatsiooni, ning avalike institutsioonid ja väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate, ühistute, tarbijäühenduste või muude kollektiivide partnerluse tugevdamise meetmeid.

3.3.2 Riigihankelepingud ühistutega ⁽¹⁵⁾. Viimastel aastatel keskkonnahoidliku riigihanke alal toimunud edasimineku ja veel hiljuti avalike haldusasutuste hankemenetlustes ka eetiliste kriteeriumide kasutuselevõtmine on oluliselt mõjutanud säästlikkuse ja ühistutegevuse sotsiaalset ja majanduslikku mõõdet. Riigihanke eeskujuks olemine, samuti selle suur ostumaht tähendab kahtlemata, et see on seatud eesmärkide jaoks tingimata vajalik edendamisvahend. Turuvoogude avalike haldusasutuste ja ühistuvõrgustike vahel liikumise stimuleerimine võib olla uue säästliku tootmis- ja tarbimismudeli jaoks määrav.

3.3.3 Kvaliteedimärgid ⁽¹⁶⁾. Kvaliteedimärgid on kaudsed toetusvahendid, mis tõendavad turustatava toote päritolu, omadusi ja tunnuseid, tuues sel juhul esile ühistu toodanguga kaasneva sotsiaalse elemendi lisaväärtuse („ühistumärk”). See märgi maine suurendab tuntust ja võimaldab põllumajanduslikul ühinemisel üle minna tootmissuundumusest turusuundumuseks.

3.3.4 Läbipaistvus ja tarbijate teavitamine ⁽¹⁷⁾. Läbipaistvus, mis on seotud ühistuturu raames kodanike ostuotsuste teadlikkuse suurendamise kampaaniatega, eriti seoses kvaliteedi ja jälgitavusega, on väärtusahelas tasakaalutegur. See muudab teabeaspekti sümmeetrilisemaks ning aitab tootmist ja tarbimist kooskõlastada – seda on vaja nende säästlikkusel põhineva

⁽¹⁰⁾ Komisjoni teatis „Ühise põllumajanduspoliitika eesmärgid 2020. aastaks: toidu, loodusvarade ja territooriumiga seotud tulevikuprobleemide lahendamise”, COM(2010) 672 final.

⁽¹¹⁾ Ühise põllumajanduspoliitika tulevik pärast 2013. aastat. ELI põllumajandustootjate ja põllumajandusühistute reaktsioon komisjoni õigusaktide ettepanekutele (COPA-COGECA, 2012).

⁽¹²⁾ Salcedo Aznal, Alejandro. „Tarbimisühiskond või tarbijavõrgustikud? Visand sotsiaalse analüüsi koostamiseks tänapäeva tarbija kohta” (2008).

⁽¹³⁾ Komisjoni teatis säästva tarbimise ja tootmise ning säästva tööstuspoliitika tegevuskava kohta, COM(2008) 397 final.

⁽¹⁴⁾ Komitee arvamused „Ühenduse põllumajandusmudel: tootmiskvaliteet ja tarbijate teavitamine kui konkurentsivõime tegurid” (ELT C 18, 19.1.2011, lk 5).

⁽¹⁵⁾ Komisjoni teatis „ELI uuendatud strateegia aastateks 2011–2014 ettevõtja sotsiaalse vastutuse valdkonnas”, COM(2011) 681 final.

⁽¹⁶⁾ Komisjoni teatis „Ühise põllumajanduspoliitika eesmärgid 2020. aastaks: toidu, loodusvarade ja territooriumiga seotud tulevikuprobleemide lahendamine”, COM(2010) 672 final.

⁽¹⁷⁾ Komisjoni teatis säästva tarbimise ja tootmise ning säästva tööstuspoliitika tegevuskava kohta, COM(2008) 397 final.

mudeli tõhususeks –, ühendab pakkumise ja nõudluse ajas ja ruumis integreerides vastavaid turustusprotsesse. Samuti tuleb eelistada tarbijate rühmitumist, samal ajal kavandatakse meetodeid, kuidas jõuda asjakohase põllumajanduslike toidukaupade lõppnõudluse koondumiseni.

3.3.5 Haridus ja sotsiaallettevõtluse ja ühistutegevuse alane väljaõpe ⁽¹⁸⁾. Kuigi see on selgelt ennetav vahend, mille mõju ei ole kohe näha, on see siiski väga oluline turul muutuste toimumiseks. Ühistupõhimõtete tundmine ja omaks võtmine õppeasutustes kujundab varakult selle ühistutevahelise mudeli ja koostöö suhtes pooldava hoiaku ning selle praktikas toetamine kandub edasi ka vanematele, näidates neile tarbimismustreid koostoimes tegudega, mida välja pakutakse. Siinkohal on erilise tähtsusega ettevõtlusvaimu edendamine noorte hulgas, mis innustab ja motiveerib asutama ja tugevdama ühistuid nii tootmise, turustamise kui ka tarbimise etapis. Sellele kõigele aitab kahtlemata kaasa heade tavade tundmine, vahetamine ja levitamine ühistute hulgas.

3.3.6 Diferentseeritud maksustamine ⁽¹⁹⁾. On tõsi, et võrdsem maksustamine võimaldab suunata tarbimist tõhusama ressursikasutuse suunas ⁽²⁰⁾, et võtta paremini arvesse iga toote sotsiaalset ja keskkonnamõju ning sotsiaalset lisaväärtust ühistute koostöömudeli alusel. Konkreetse maksusüsteemis on maksusoodustused ja kompensatsioonitoetused mõned kõige otsesemad vahendid ja võivad kõige rohkem aidata seatud eesmärgi saavutada. Nagu näitab varasem kogemus eri liikmesriikides, edendatakse diferentseeritud maksustamisega autonoomsust ja rahalist sõltumatust, aga samamoodi nagu mõned eespool esitatud algatusettepanekud, nõuab see eelnevat mõjuanalüüsi.

3.3.7 Tehnoloogiline juurutamine. Tehnoloogia areng ja selle universaalne kättesaadavus viivad kõige paremini eesmärkide saavutamiseni. Siinkohal tuleks välja tuua järgmisi algatusi: teadus- ja uuendustegevuse rakendamine põllumajanduslikus toidutootmises, uute turustusruumide ja -kanalite loomine ning lõpuks suurem kvaliteedi sertifitseerimine, lisapunktide

andmisega toiteväärtuse, tarnetagatiste ja muude avalike hüvede eest, punktide mahavõtmisega muu hulgas negatiivsete sotsiaalsete ja keskkonnaalaste välismõjude eest. Seeläbi tuleks võimaldada sellistest kriteeriumidest lähtumist, nagu tervis ja toiduohutus, ökoloogiline või sotsiaalne jalajälg, ning nende väärtustamist tarbijate seas läbi toodete hinna, tootmiskulude ja turustusahelate. Selle sertifitseerimisvahendi rakendamiseks on vaja abiks võtta taibutelefoniside, spetsiifilised arvutirakendused ja sotsiaälvõrgud.

3.4 Ühistuturu konkrentseelised

Peale ilmsete eeliste, mida annab säästlikkusel ning majanduslikul ja sotsiaalsel koostööl põhinev mudel, aitab ühistutevaheline turg saada hulga konkrentseeliseid, mis mõjutab ühenduse poliitika väga olulisi aspekte järgmistes valdkondades.

3.4.1 Majandus: stabiilne ja kindel juurdepääs turgudele põllumajandustootjate toodangu jaoks, jätkusuutlik rahastamine, sotsiaalselt vastutustundlikud investeeringud, turu dünaamiliseks muutmine, konkrentseikaitse, tarbijaõiguste ja -hüvede kaitse jne.

3.4.2 Sotsiaälvaldkond: maakasutuse planeerimine, maaelu areng ja kaasamine, kultuuripärand ning kohalik ja piirkondlik identiteet, toiduainetega varustamise kindlus ja sõltumatus, ületootmise vältimine ja toiduainete kättesaadavus, toodete sotsiaalne jälgitavus, tootmise ümberpaigutamisest hoidumine, inimväärsete töötasude tagamine, tööttingimuste parandamine, sotsiaalne vastutus ja vastutustundlik tarbimine, tervishoid ja tervislikud eluviisid, kodanike otsene osalemine neid esindavate institutsioonide otsuste tegemises jne.

3.4.3 Keskkond: energiakokkuhoid, ökosüsteemide kaitse, ökoloogiline, agroökoloogiline jalajälg, ratsionaalne ja vastutustundlik tooraine ja loodusvarade kasutamine, põllumajanduslike toiduainete olelusring, keskkonnahoidlike töökohtade loomine turu laiendamise strateegiana jne.

Brüssel, 11. juuli 2012

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
 Staffan NILSSON

⁽¹⁸⁾ Komisjoni teatis „Sotsiaallettevõtluse algatus - sotsiaalmajanduse ja sotsiaalse innovatsiooni keskmes olevate sotsiaallettevõtete edendamisele suunatud majanduskeskkonna loomine”, COM(2011) 682 final.

⁽¹⁹⁾ Komitee arvamus „Ettevõtluse vormide mitmekesisus” (ELT C 318, 23.12.2009, lk 22-28)

⁽²⁰⁾ COM(2011) 571 final ja arvamus „Säästva tootmise ja tarbimise edendamine ELis”(ELT C 191 29.6.2012, lk 6).